

Trestní právo pro forenzní analýzu

JUDr. Josef Souček, CSc.

2015

Trestní právo pro forenzní analýzu

© JUDr. Josef Souček, CSc.

Vysoká škola chemicko-technologická v Praze

Obsah	
ÚVOD	6
Část I.	7
Trestní právo hmotné	7
I. Základní pojmy trestního práva hmotného	8
1. Pojem trestního práva	8
2. Základní zásady trestního práva hmotného	8
3. Prameny trestního práva hmotného	9
4. Systematika trestního zákoníku	9
5. Struktura právní normy	9
6. Výklad trestních zákonů a analogie	10
7. Působnost trestních zákonů	10
II. Základy trestní odpovědnosti	12
1. Trestní odpovědnost a trestnost	12
2. Trestný čin	12
2.1. Pojem trestného činu	12
2.2. Znaky trestného činu	12
III. Vývojová stadia trestného činu	13
1. Přehled vývojových stadií trestného činu	13
2. Příprava trestného činu	13
3. Pokus trestného činu	13
4. Trestnost přípravy a pokusu trestného činu	13
5. Zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu	13
6. Kvalifikovaná příprava a kvalifikovaný pokus trestného činu	13
7. Další druhy pokusu trestného činu	13
IV. Skutková podstata trestného činu	14
1. Pojem skutkové podstaty trestného činu (dále jen SPTČ)	14
2. Význam SPTČ	14
3. Znaky SPTČ	14
4. Objekt trestného činu (chráněný zájem, právní statek)	14
5. Objektivní stránka SPTČ	14
5.1 Obligatorní znaky objektivní stránky SPTČ	14
5.2 Fakultativní znaky objektivní stránky SPTČ	15
6. Subjekt SPTČ	15
7. Subjektivní stránka SPTČ	15
8. Třídění SPTČ	16
V. Okolnosti vylučující protiprávnost	17
1. Krajní nouze	17
2. Nutná obrana	17
3. Svolení poškozeného, § 30	17
4. Přípustné riziko, § 31	18
5. Oprávněné použití zbraně, § 32	18
6. Okolnosti v zákoně neuvedené	18
VI. Trestná součinnost	19
1. Pojem trestné součinnosti	19
2. Formy trestné součinnosti	19
2.1 Některé formy přípravy, § 20 odst. 1	19

2.2 Spolupachatelství, § 23	19
2.3 Účastenství, § 24	19
2.4 Účast na organizované zločinecké skupině, § 361	19
2.5 Některé další formy trestné součinnosti	20
2.6 Trestný čin podílnictví, § 214, 215	20
2.7 Trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti, § 216, 217	20
VII. Mnohost trestné činnosti	21
1. Formy mnohosti trestné činnosti	21
2. Souběh trestných činů	21
3. Recidiva (zpětnost)	21
4. Zdánlivá recidiva	22
VIII. Právní kvalifikace skutku	23
1. Skutek a trestný čin	23
2. Subsumpce skutku pod formální znaky trestného činu	23
Část II.	24
Trestní právo procesní	24
I. Základní pojmy trestního práva procesního	25
1. Pojem a předmět trestního práva procesního a trestního řízení	25
2. Pramene trestního práva procesního	25
3. Obory související s trestním právem procesním	26
4. Působnost trestního řádu	27
5. Výklad trestně procesních zákonů	27
6. Prejudiciální otázky	27
II. Stádia trestního řízení a jejich charakteristika	28
1. Základní pojmy	28
2. Stadia trestního řízení	28
2.1 Přípravné řízení	28
2.2 Řízení před soudem	29
2.3 Vykonávací řízení	30
III. Základní zásady trestního řízení	31
1. Pojem základních zásad	31
2. Význam základních zásad	31
3. Třídění základních zásad (podle jejich převážného obsahu)	31
IV. Subjekty trestního řízení	32
1. Pojem subjektu trestního řízení	32
2. Druhy subjektů trestního řízení	32
3. Strany trestního řízení	32
4. Orgány činné v trestním řízení	32
5. Osoba, proti které se trestní řízení vede	33
6. Obhájce v trestním řízení a jeho procesní postavení	33
7. Poškozený (§ 43 až 49)	33
8. Zúčastněná osoba (§ 42)	34
9. Zmocněnec (§ 50 až 51a)	34
10. Osoby se samostatnými obhajovacími právy	34
11. Svědci, znalci a tlumočníci	34
V. Zajištění osob, věcí a jiných majetkových hodnot	35
1. Zajišťovací úkony a předběžná opatření	35
1.1 Úkony směřující k zajištění osob jsou	35
1.2 Úkony směřující k zajištění věci a jiné majetkové hodnoty jsou	35
1.3 Předběžná opatření	35

2.	Rozdělení úkonů sloužících k zajištění věci	36
VI.	Dokazování v trestním řízení	37
1.	Pojem a obsah dokazování	37
2.	Základní pojmy dokazování	37
3.	Předmět a rozsah dokazování	37
4.	Třídění důkazů	37
5.	Výslech osoby, proti které se trestní řízení vede § 90 až 95	38
6.	Výslech svědka § 97 až 104	38
7.	Některé zvláštní způsoby dokazování	38
8.	Odborné vyjádření, § 105	38
9.	Znalecký posudek § 105 až 111	38
10.	Věcné a listinné důkazy, § 112	39
11.	Ohledání, § 113 až 118	39

ÚVOD

Učební pomůcka „Trestní právo pro forenzní analýzu“ respektuje profil absolventů studijního oboru Forenzní analýza Fakulty chemicko-inženýrské Vysoké školy chemicko-technologické v Praze.

Učební text obsahuje vybrané základní teoretické otázky trestního práva hmotného i trestního práva procesního, které jsou nezbytné pro základní orientaci absolventů tohoto studijního oboru.

Při studiu předmětu „Trestní právo pro forenzní analýzu“ nelze vycházet pouze z této učební pomůcky, ale také z přednášek, které jsou svým obsahem širší, a současně je třeba studovat příslušná ustanovení trestního zákona a trestního řádu.

Praha, leden 2015

Autor

Část I.

Trestní právo hmotné

Literatura:

Základní:

Učební pomůcka **Trestní právo pro forenzní analýzu**

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Doporučená:

NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné.*

3. vydání. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010,
393 s., ISBN 978-80-7380-291-2

Úvodní poznámka

Tam, kde schází u číselného uvedení paragrafu pramen (zákon), jde o trestní zákoník, který je základním pramenem trestního práva hmotného.

I. Základní pojmy trestního práva hmotného

1. Pojem trestního práva

Trestní právo je odvětvím českého veřejného práva, které chrání zájmy společnosti, ústavní zřízení ČR, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob před společensky škodlivými jednáními tím, že

- a) **trestní právo hmotné** stanoví, co je trestným činem a trestní sankce, které lze za trestné činy ukládat.
- b) **trestní právo procesní** upravuje postup orgánů činných v trestním řízení a dalších osob na řízením zúčastněných při zjišťování trestných činů, při rozhodování o nich, při výkonu rozhodnutí a při předcházení a zamezování trestné činnosti.

2. Základní zásady trestního práva hmotného

Základní zásady jsou určité **principy, vůdčí právní ideje**, na nichž je ten který zákon vybudován.

Význam základních zásad spočívá zejména v tom, že

- a) jsou základem, který tvoří celkovou koncepci zákona,
- b) jsou základem pro legislativní práci,
- c) jsou důležitou pomůckou při aplikaci zákona,
- d) vychází z nich interpretace (výklad) zákona.

Základní zásady tvoří určitý, neuzavřený systém, který může být doplňován. Některé zásady jsou v zákoně výslovně uvedeny, jiné lze dovodit z mezinárodních norem upravujících lidská práva a svobody, z pramenů ústavního práva, zejména Listiny základních práv a svobod.

- a) **Zásada zákonnosti**, „nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege“ (žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona).

Listina základních práv a svobod¹ (dále jen LZPS), čl. 39
§ 12 odst. 1

- b) **Trestní právo má subsidiární charakter**, je „ultima ratio“ (§ 12 odst. 2), je krajním prostředkem řešení protiprávních jednání a obnovy právního stavu.

Subsidiarita = podpůrnost

- c) **Zásada individuální odpovědnosti za zavinění**

Neexistuje kolektivní, skupinová, trestní odpovědnost fyzických osob. Trestný čin musí být zaviněn, zavinění je jedním z obecných znaků trestného činu. § 13 odst. 2

- d) **Zásada zákazu retroaktivity** (§ 1)

„Čin je trestný, jen pokud jeho trestnost byla zákonem stanovena dříve, než byl spáchán“.

Retroaktivita = zpětnost, zpětné působení zákona

- e) **Zásada humanismu**

Čl. 3 Úmluvy²

¹ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

² Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.

Čl. 7³ Mezinárodního paktu
§ 37 odst. 2

- f) **Zásada zákazu analogie** „in malam partem“ aj. Analogie in malam partem je analogií k tíži pachatele.

Analogie = obdoba

3. Prameny trestního práva hmotného

Pramenem trestního práva může být pouze zákon. Ústavní hranice trestního práva jsou dány ústavními zákony. Prameny trestního práva hmotného jsou

- a) zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,
- b) zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a
- c) zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Pramenem trestního práva hmotného jsou podle čl. 10 Ústavy ČR⁴ také mezinárodní smlouvy. Aby se staly pramenem vnitrostátního práva, je nezbytná jejich transformace do trestního zákona, např. § 189 Kuplířství⁵, § 280 Vývoj, výroba a držení zakázaných bojových prostředků⁶, § 283 Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy⁷.

4. Systematika trestního zákoníku

Část obecná (§ 1 – 139) vymezuje základy trestní odpovědnosti, působnost trestních zákonů, trestní sankce, důvody zániku trestní odpovědnosti a trestu a obsahuje společná ustanovení.

Část zvláštní (§ 140 – 418) je podle druhového objektu rozdělena do 13 hlav a obsahuje zákonné skutkové podstaty trestných činů.

Ustanovení přechodná a závěrečná (§ 419 – 421) obsahují zejména ustanovení o účinnosti a derogační klauzuli.

5. Struktura právní normy⁸

- a) **Hypotéza** – okolnosti či podmínky, za kterých se právní norma uplatňuje.
- b) **Dispozice** – vyjadřují znaky trestného činu, viz třídění skutkových podstat podle jejich vyjádření v zákoně
 - popisné,
 - odkazovací,
 - blanketní.
- c) **Trestní sankce** – pod tímto pojmem trestně právní nauka rozumí

³ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Úmluva č. NE 01/1950 Sb., o potlačování obchodování s lidmi a vykořisťování prostitutek jiných osob.

⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 96/1975 Sb., o Úmluvě o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 14/2009 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 61/1974 Sb., o Smlouvě o nešíření jaderných zbraní.

⁷ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb., o přijetí Úmluvy Organizace spojených národů proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami.

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1989 Sb., o Úmluvě o psychotropních látkách.

⁸ Právní normou v tomto případě rozumíme pravidlo chování uvedené v zákoně (prameni práva).

- tresty a
- ochranná opatření.

6. Výklad trestních zákonů a analogie

Výklad trestních zákonů slouží k pochopení smyslu zákonných ustanovení. Výklad lze kategorizovat z několika hledisek.

a) Podle toho, kdo zákon vykládá

- legální,
- autentický,
- soudní,
- vědecký (doktrinální).

b) Podle metody výkladu

- gramatický (jazykový),
- historický,
- systematický,
- logický.

c) Podle poměru ke znění zákona

- doslovný,
- extenzivní, rozšiřující,
- restriktivní, zužující.

d) Podle závaznosti

- závazný,
- nikoli závazný (nezávazný).

Analogie (obdoba) – subsumpce případu v zákoně výslovně neuvedeného, pod podobný případ, v zákoně uvedený. Analogie in malam partem, viz výše, je v trestním právu hmotném nepřipustná.

7. Působnost trestních zákonů

Působnost vymezuje okruh společenských vztahů, ve kterých se norma uplatňuje. Rozeznáváme působnost

- časovou (platnost a účinnost),
- místní (zásada teritoriality, registrace, personality univerzality a ochrany),
- osobní (exempce hmotně právní a procesně právní) a
- věcnou.

a) Časová působnost

Trestnost činu a doba jeho spáchání

Trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného⁹ v **době jednání** a nikoli v době, kdy došlo k následku trestného činu.

⁹ Pojmy platnost a účinnost jsou základními pojmy při posuzování trestní odpovědnosti. Zákon je **platný**, pokud prošel zákonodárným procesem a byl vyhlášen ve Sbírce zákonů. Takový zákon je možné změnit pouze jeho novelou. Podle něj se zpravidla ještě nepostupuje.

Mezi vyhlášením zákona ve Sbírce zákonů a nabytím **účinnosti** zákona je zpravidla dána určitá doba, tzv. legisvakance, která umožňuje uživatelům zákona, aby se s ním seznámili dřív, než se bude podle něj postupovat. Zákon nabývá účinnosti dvojitým způsobem

a) k určitému datu, uvedenému v přechodných a závěrečných ustanoveních zákona,

Sankce se ukládají vždy podle zákona účinného v době, kdy se o nich rozhoduje.

Místní působnost

Místní působnost je ovládána zásadami

- zásada teritoriality,
- zásada registrace (princip vlajky),
- zásada personality,
- zásada univerzality a
- zásada ochrany.

b) Osobní působnost

Trestní zákon se vztahuje v zásadě na všechny osoby bez rozdílu. „Před zákonem jsme si všichni rovni.“

Exempce

- hmotně právní,
- procesně právní.

c) Věcná působnost

Trestní zákoník se v zásadě vztahuje na všechny trestné činy (přečiny, zločiny), s výjimkami stanovenými zákony¹⁰.

b) pokud takové datum není v zákoně uvedeno, nabývá zákon účinnosti patnáctý den od vyhlášení ve Sbírce zákonů.

¹⁰ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

II. Základy trestní odpovědnosti

1. Trestní odpovědnost a trestnost

Základem trestní odpovědnosti je **spáchání trestného činu** (§ 13, 111).

Trestní odpovědnost je právní odpovědnosti svého druhu (sui generis). Spácháním trestného činu vzniká právní vztah mezi státem a pachatelem trestného činu.

§ 12 odst. 2

Společenská škodlivost je určována povahou a závažností trestného činu, (§ 39 odst. 2).

Trestnost je právním následkem spáchání trestného činu. Pachatel trestného činu je povinen strpět uloženou trestní sankci.

2. Trestný čin

2.1. Pojem trestného činu

Trestný čin je základním pojmem trestního práva hmotného. Je determinován

- a) v čl. 39 LZPS,
- b) v ustanovení § 13,
- c) v ustanovení § 111.

2.2. Znaky trestného činu

- a) Trestný čin je **protiprávní čin**,
- b) trestní zákon **ho označuje za trestný** a
- c) vykazuje **znaky uvedené v takovém zákoně** (formální znaky trestného činu).

Protiprávností se rozumí rozpor s právní normou v rámci celého právního řádu. V trestním právu to znamená, že pachatel jednal v rozporu s trestně právními ustanoveními.

Trestní zákon ho označuje za trestný, viz § 13.

Znaky uvedené v zákoně jsou

- **obecné**, věk, přičetnost, zavinění a
- **typové**, znaky skutkové podstaty trestného činu (SPTČ).

Obecné znaky trestného činu

Věk (§ 25)

Přičetnost – je v trestním zákoníku vymezena negativně (§ 26).

Zavinění je obecným znakem trestného činu – trestný čin musí být zaviněn, § 13 odst. 2

Dělení trestných činů podle závažnosti

Trestné činy se dělí na **přečiny** a **zločiny** (§ 14).

Třídění trestných činů, kritéria

- a) podle **objektu** (jednotlivé hlavy a díly zvláštní části trestního zákoníku),
- b) podle **jednání** (konání – opomenutí § 112),
- c) podle **následku** (ohrožení – porucha),
- d) podle **účinku** (výsledečné – ostatní),
- e) podle **pachatele** (bez omezení okruhu možných pachatelů a s omezeným okruhem možných pachatelů, viz subjekt skutkové podstaty trestného činu),

f) podle **zavinění** (úmyslné – nedbalostní).

III. Vývojová stadia trestného činu

1. Přehled vývojových stadií trestného činu

U trestných činů (**úmyslných**) rozeznáváme tato vývojová stadia

- a) příprava (§ 20) a
- b) pokus (§ 21),
- c) dokonáný trestný čin (jsou naplněny všechny jeho znaky, obecné i typové) není vývojovým stadiem!!!

Od dokonání je třeba odlišit dokončení (u trestných činů hromadných, trvajících a pokračování v trestném činu, viz výše).

2. Příprava trestného činu

Pojem (viz § 20 odst. 1)

Přípravou trestného činu je jednání, které záleží

- a) v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvláště závažného zločinu,
- b) trestní zákon to u příslušného trestného činu výslovně stanoví a
- c) nedošlo k pokusu ani dokonání zvláště závažného zločinu.

3. Pokus trestného činu

Pojem (viz § 21 odst. 1)

Jednání, které

- a) **bezprostředně** směřuje k dokonání trestného činu a
- b) jehož se pachatel dopustil v **úmyslu trestný čin spáchat**, je pokusem trestného činu, jestliže
- c) **k dokonání trestného činu nedošlo**.

4. Trestnost přípravy a pokusu trestného činu

Trestnost přípravy (§ 20 odst. 2).

Trestnost pokusu (§ 21 odst. 2).

5. **Zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu** (§ 20 odst. 3, 4, § 21 odst. 3, 4)

6. Kvalifikovaná příprava a kvalifikovaný pokus trestného činu

Kvalifikovanou přípravou trestného činu a kvalifikovaným pokusem se rozumí **případ, kdy došlo k zániku jejich trestnosti**, ale tím **není dotčena trestnost pachatele za jiný trestný čin, který již svým jednáním spáchal** (§ 20 odst. 5, § 21 odst. 5).

7. Další druhy pokusu trestného činu

- a) **dokonáný pokus**
- b) **neukončený pokus**
- c) **ukončený pokus**
- d) **nezpůsobilý pokus**
 - na nezpůsobilém předmětu útoku,

- nezpůsobilými prostředky.

IV. Skutková podstata trestného činu

1. Pojem skutkové podstaty trestného činu (dále jen SPTČ)

Skutková podstata trestného činu je **souhrn typových znaků trestného činu**, které určují, o jaký konkrétní trestný čin se jedná.

Skutková podstata trestného činu je souhrn znaků trestného činu určitého druhu, kterými se od sebe jednotlivé trestné činy či skupiny trestných činů odlišují.

2. Význam SPTČ

- a) pro uspořádání zvláštní části trestního zákoníku (podle významu chráněného zájmu),
- b) pro právní kvalifikaci skutku a
- c) pro určení povahy a závažnosti trestného činu.

3. Znaky SPTČ

Znaky SPTČ charakterizují objektivní a subjektivní typové znaky trestného činu. Následující text je věnován znakům SPTČ obecně.

Znaky SPTČ (typovými znaky trestného činu) **jsou**

- a) objekt trestného činu,
- b) objektivní stránka SPTČ,
- c) subjekt SPTČ a
- d) subjektivní stránka SPTČ.

4. Objekt trestného činu (chráněný zájem, právní statek)

Objekt není pouze typovým znakem SPTČ, ale je znakem trestného činu.

Druhy objektu

- a) **obecný** – rodový (vše co chrání trestní zákoník),
- b) **skupinový** – druhový (je vyjádřen v názvu hlavy nebo dílu zvláštní části trestního zákoníku),
- c) **individuální** (je obsažen v jednotlivých ustanoveních zvláštní části trestního zákoníku) a
- d) **konkrétní** – individuální v konkrétní rovině (je objekt, který byl zasažen již spáchaným trestným činem).

Individuální objekt ve SPTČ

Některé SPTČ mají **více objektů**. Ty jsou vyjádřeny

- a) **alternativně**,
- b) **kumulativně**.

5. Objektivní stránka SPTČ

5.1 Obligatoční znaky objektivní stránky SPTČ

- a) jednání
- b) následek
- c) příčinný vztah

Jednání

je projev lidské vůle ve vnějším světě. Lze rozeznat

- a) **formu jednání**,
 - **konání** (aktivita, svalový pohyb)
 - **opominutí** (pasivita, zdržení se svalového pohybu)
- b) **způsob jednání**, je typový znak, který popisuje jednání např. „způsobí těžkou újmu na zdraví“, „přisvojí si cizí věc tím, že se jí zmocní“.

Následek

Následkem rozumíme **způsob zasažení objektu**. Následky požadované pro dokonání činu jsou

- a) **ohrožení**, např. rvačka § 158, obecné ohrožení § 272, 273,
- b) **porucha**, vražda § 140, krádež § 205, přijetí úplatku § 331.

Příčinný vztah

je vztah mezi jednáním a následkem, příp. účinkem, pokud je účinek obligatorním znakem zákonné SPTČ. Trestněprávní věda považuje za příčinu každý jev, bez něhož by jiný jev nenastal způsobem, jakým nastal.

5.2 Fakultativní znaky objektivní stránky SPTČ

1. místo jednání, (§ 358 výtržnictví)
2. čas jednání, [§ 311 odst. 3 písm. h)]
3. zvláštní způsob jednání - použité prostředky, [§ 358, 325 odst. 2 písm. a), veřejně, se zbraní]
4. hmotný předmět útoku, (§ 195 dítě)
5. účinek, (§ 228, 229 poškodí, zničí)

Fakultativní znaky (nepovinné) nejsou povinně obsaženy v každé SPTČ, ale v těch SPTČ, ve kterých vyjádřeny jsou, jsou znakem obligatorním.

6. Subjekt SPTČ

je znakem, kterého zákonodárce používá k omezení okruhu možných trestně odpovědných pachatelů.

Druhy subjektů

- a) **obecný** (kterýkoliv trestně odpovědný pachatel)
- b) **speciální**, (§ 329, 346, úřední osoba, znalec)
- c) **konkrétní**, (§ 390, 397, voják v dozorčí službě, velitel)

Subjekt speciální a konkrétní musí mít zákonem stanovenou vlastnost, způsobilost nebo postavení (§ 114 odst. 1, 2).

7. Subjektivní stránka SPTČ

Obligatorním znakem subjektivní stránky SPTČ je **zavinění**.

Zavinění je vnitřní (psychický) vztah pachatele k trestnému činu, k následku vyvolanému v zákoně uvedeným způsobem.

Složky zavinění

- a) vědění,
- b) vůle.

Jejich vzájemným vztahem (poměrem) je dána **forma zavinění** (úmyslná nebo nedbalostní).

Zavinění úmyslné, úmysl (§ 15)

- a) **přímý** [písm. a)],
- b) **eventuální** [písm. b)].

Srozumění (§ 15 odst. 2)

Zavinění nedbalostní, nedbalost (§ 16)

- a) **vědomá** [písm. a)],
- b) **nevědomá** [písm. b)].

Hrubá nedbalost (§ 16 odst. 2) je pouze druhem nedbalosti, ať vědomé či nevědomé.

Fakultativními znaky subjektivní stránky SPTČ jsou

- a) pohnutka, motiv,
- b) záměr,
- c) cíl,
- d) účel.

8. Třídění SPTČ

SPTČ lze třídit podle jejich

- a) závažnosti
- b) vyjádření v trestním zákoně
- c) struktury.

Třídění SPTČ podle závažnosti

Podle závažnosti rolišujeme SPTČ

- a) **základní**,
- b) **kvalifikované**,
- c) **privilegované**.

Třídění SPTČ podle vyjádření v trestním zákoně

Podle vyjádření SPTČ v trestním zákoně rozlišujeme SPTČ

- a) **popisné**,
- b) **odkazovací**,
- c) **blanketní**.

Třídění SPTČ podle struktury

Podle struktury rozlišujeme SPTČ

- a) **jednoduché**,
- b) **složitě**,
- c) **složené**.

V. Okolnosti vylučující protiprávnost

Protiprávnost je jedním ze znaků trestného činu. Protiprávnost schází v případech, kdy

- a) osoba jedná v souladu s právem
- b) protiprávnost jednání vylučují okolnosti
 - **uvedené v zákoně**, § 28 až 32 (krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně),
 - **v zákoně neuvedené** (výkon práv a plnění povinností, výkon povolání a dovolená činnost a plnění rozkazu).

1. Krajní nouze

Zákonné vymezení pojmu, § 28

Znaky krajní nouze

- a) přímo hrozící nebezpečí,
- b) nebezpečí hrozí zájmu chráněnému trestním zákonem,
- c) nebezpečí nelze za daných okolností odvrátit jinak (subsidiarita),
- d) způsobený následek není zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil (proporcionalita),
- e) ten, komu nebezpečí hrozí, není povinen je snášet.

2. Nutná obrana

Zákonné vymezení pojmu, § 29

Znaky nutné obrany

- a) útok (člověka),
- b) přímo hrozící nebo trvající útok,
- c) útok směřuje proti zájmu chráněnému trestním zákonem,
- d) obrana není zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Vztah krajní nouze a nutné obrany

- a) Ustanovení o krajní nouzi je ustanovení obecné
- b) Ustanovení o nutné obraně je ustanovení speciální
- c) Nebezpečí může vzniknout
 - vis maior, nezávisle na vůli člověka
 - zaviněným jednáním člověka.

Vybočení (exces) z mezí krajní nouze a nutné obrany

Podle toho, zda se exces týká **časového hlediska** nebo **podmínek KN** nebo **NO** rozeznáváme exces

- a) **extenzivní**,
- b) **intenzivní**.

3. Svolení poškozeného, § 30

Zákonné vymezení pojmu, odst. 1

Znaky svolení poškozeného

- a) svolení oprávněné osoby
- b) osoba je plně způsobilá k právním úkonům
- c) svolení se týká činu, který zasahuje do individuálních zájmů.

Podmínky, odst. 2

Svolení musí být dáno

- a) předem nebo současně s jednáním osoby páchající čin jinak trestný,
- b) dobrovolně,
- c) určitě,
- d) vážně a
- e) srozumitelně.

4. Přípustné riziko, § 31

Zákonné vymezení pojmu, odst. 1

Výjimky, odst. 2

5. Oprávněné použití zbraně, § 32

Zákonné vymezení pojmu

Zákony upravujícími použití zbraně jsou např.

- Zák. č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, § 56,
- zák. č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů, § 20,
- zák. č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR, ve znění pozdějších předpisů, § 42,
- zák. č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní, ve znění pozdějších předpisů, § 18,
- zák. č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, § 25.

6. Okolnosti v zákoně neuvedené

a) Výkon práv a plnění povinnosti

Výkon práv

- daných zákonem,
- podzákonným aktem nebo smluvně.

Plnění povinností

- daných zákonem,
- podzákonným aktem nebo smluvně

b) Výkon povolání a dovolená činnost

Výkon povolání

Při výkonu povolání nemůže spáchat trestný čin např. lékař při zákroku *leges artis*.

Dovolená činnost

zejm. sport, pokud při dodržení pravidel dojde k omezení svobody pohybu, k ublížení na zdraví apod.

c) Plnění rozkazu

je zvláštním případem plnění povinnosti. Rozkaz je specifickým nástrojem řízení v ozbrojených silách a bezpečnostních sborech.

VI. Trestná součinnost

1. Pojem trestné součinnosti

Trestnou součinností se rozumí případy, kdy se na trestném činu podílí

- a) více pachatelů (spolupachatelé) nebo
- b) vedle pachatele další osoby tím, že jeho trestnou činnost úmyslně vyvolávají nebo spáchání trestného činu usnadňují anebo pachatelům trestného činu či dalším osobám na něm zúčastněným umožňují uniknout trestnímu stíhání nebo trestu.

2. Formy trestné součinnosti

- a) Některé formy přípravy k trestnému činu, § 20 odst. 1 (kdy se na ní podílí více než jedna osoba)
- b) Spolupachatelství, § 23
- c) Účastenství, § 24
- d) Účast na organizované zločinecké skupině, § 361
- e) Některé další formy trestné součinnosti, hl. X. díl 8, § 364-368 zvl. části trestního zákoníku
- f) Trestné činy podílnictví, § 214, 215
- g) Legalizace výnosů z trestné činnosti, § 216, 217

2.1 Některé formy přípravy, § 20 odst. 1

- organizátorství,
- návod,
- pomoc,
- spolčení,
- srocení.

2.2 Spolupachatelství, § 23

Znaky spolupachatelství

- společné jednání
- úmysl společně jednat

2.3 Účastenství, § 24

Podmínky účastenství

Aby byl pachatel trestný pro účastenství na trestném činu, musí být trestný čin dokonán nebo musí dojít alespoň k jeho pokusu.

Formy účastenství, viz formy přípravy k trestnému činu

- organizování,
- návod,
- pomoc.

Akcesorita účastenství, § 24 odst. 2 (rozumí se jí závislost trestní odpovědnosti a trestnosti účastníka na trestní odpovědnosti a trestnosti pachatele trestného činu).

2.4 Účast na organizované zločinecké skupině, § 361

Formy jednání

- založení organizované zločinecké skupiny
- účast na činnosti organizované zločinecké skupiny
- podpora organizované zločinecké skupiny

2.5 Některé další formy trestné součinnosti

hl. X. díl 8. zvláštní části trestního zákoníku. Zákodárce zvyšuje některé formy trestné součinnosti na dokonání trestného činu.

Podněcování k trestnému činu, § 364,

Schvalování trestného činu, § 365,

Nadržování, § 366,

Nepřekažení trestného činu, § 367,

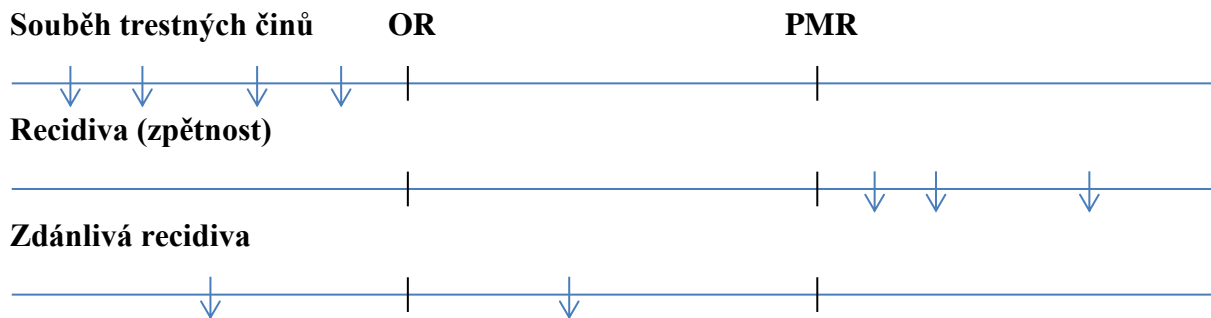
Neoznámení trestného činu, § 368.

2.6 Trestný čin podílnictví, § 214, 215

2.7 Trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti, § 216, 217

VII. Mnohost trestné činnosti

1. Formy mnohosti trestné činnosti

OR odsuzující rozsudek

PMR právní moc rozsudku

↓ spáchané trestné činy

2. Souběh trestných činů

Pojem souběhu

Souběhem se rozumí případ, kdy pachatel spáchá dva nebo více trestných činů dříve, než je pro některý z nich odsouzen.

Druhy souběhu

- a) podle počtu skutků
 - jednočinný,
 - vícečinný,
- b) podle druhu trestné činnosti
 - stejnorodý,
 - různorodý.

Vyloučení jednočinného souběhu

Skutek má být posouzen podle všech zákonných ustanovení, která se na něj vztahují. Při vyloučení jednočinného souběhu jde o „**zdánlivý souběh**“. Jednočinný souběh je vyloučen, existuje-li mezi ustanoveními vztah

- a) speciality,
- b) subsidiarity nebo
- c) faktické nebo zákonem předpokládané konsumpce.

Účinky souběhu

- a) hmotně právní
 - ukládání trestu
 - promlčení trestní odpovědnosti
- b) procesně právní
 - zásada obžalovací
 - společné řízení

3. Recidiva (zpětnost)

Pojem recidivy

Recidivou se rozumí případ, kdy pachatel spáchá další trestný čin po té, co byl již za jiný trestný čin pravomocně odsouzen.

Druhy recidivy

Podle druhu trestné činnosti rozlišujeme recidivu

- a) stejnorodou
- b) různorodou

Ukládání trestu

Recidiva je jednou z obecných přitěžujících okolností [§ 42 písm. p) „Soud jako k přitěžující okolnosti přihlédně zejména k tomu, že pachatel ... byl již pro trestný čin odsouzen.“]

4. Zdánlivá recidiva

Pojem zdánlivé recidivy

Zdánlivou recidivou se rozumí případ, kdy pachatel spáchá další trestný čin v době, kdy byl již za jiný trestný čin odsouzen, ale rozsudek nenabyl ještě právní moci.

VIII. Právní kvalifikace skutku

1. Skutek a trestný čin

Každý trestný čin je skutkem, ne každý skutek je trestným činem.

Základními prvky skutku jsou

- a) jednání a
- b) následek.

Místo, čas, hmotný předmět útoku atd. jsou skutkové okolnosti.

Jednota skutku má hmotně právní význam pro posouzení souběhu trestných činů (konkurenci).

Totožnost skutku má procesně právní význam pro uplatnění zásady obžalovací v trestním řízení (viz trestní právo procesní, základní zásady trestního řízení).

2. Subsumpce skutku pod formální znaky trestného činu

Obecné znaky trestného činu

- a) trestně odpovědný pachatel [věk, přičetnost (osoba fyzická)]
- b) zavinění, § 13 odst. 2.

Typové znaky trestného činu

odlišují jednotlivé trestné činy od sebe tím, že charakterizují objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku SPTČ.

Nejprve je třeba zkoumat naplnění obecných znaků trestného činu (pokud nejsou naplněny, není trestný čin, může však jít o čin jinak trestný). Potom podřazujeme (subsumujeme) jednotlivé prvky skutku a další skutkové okolnosti pod typové znaky trestného činu (znaky zákonné SPTČ).

Část II.

Trestní právo procesní

Literatura:

Základní:

Učební pomůcka **Trestní právo pro forenzní analýzu**

Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Doporučená:

NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. a kol. *Trestní právo procesní.*

Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009,
410 s., ISBN 978-80-7380-237-0

Úvodní poznámka

Tam, kde schází u číselného uvedení paragrafu pramen (zákon), jde o trestní řád, který je základním pramenem trestního práva procesního.

I. Základní pojmy trestního práva procesního

1. Pojem a předmět trestního práva procesního a trestního řízení

Pojem trestního práva procesního

Trestní právo procesní je odvětvím českého veřejného práva, které chrání před trestnými činy zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob tím, že upravuje postup orgánů činných v trestním řízení a jiných osob na řízení zúčastněných při zjišťování trestných činů, při rozhodování o nich, při výkonu rozhodnutí a při předcházení trestné činnosti.

Předmět trestního práva procesního

Předmětem trestního práva procesního je úprava postupu orgánů činných v trestním řízení při zjišťování trestných činů, při rozhodování o nich, při výkonu těchto rozhodnutí, při objasňování příčin trestné činnosti a zároveň úprava práv a povinností subjektů trestního řízení.

Pojem trestního řízení

Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení a jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je náležitě zjistit,

- a) zda byl trestný čin spáchán, a je-li tomu tak,
- b) zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona sankci (trest nebo ochranné opatření),
- c) rozhodnutí vykonat, popř. jeho výkon nařídit, dále
- d) působit
 - k upevnování zákonnosti,
 - k předcházení a zamezování trestné činnosti a
 - k výchově občanů.

Trestní řízení je řízení podle trestního řádu (§ 12 odst. 10 trestního řádu)

Předmět trestního řízení

Předmětem trestního řízení je zjištění skutku a jeho pachatele, rozhodnutí o něm a výkon rozhodnutí.

Úkoly trestního práva procesního a trestního řízení

- a) Uplatnit účel trestního práva hmotného – chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení ČR, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob.
- b) Uskutečňovat výchovu občanů – k zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití, výchovně působit na obviněného i ostatní občany.
- c) Působit k předcházení a zamezování trestné činnosti – preventivní aktivity.
- d) Působit k upevnování zákonnosti – důsledné zachování zákonnosti v trestním řízení (§ 2 odst. 1 trestního řádu).

2. Prameny trestního práva procesního

Pramenem trestního práva procesního může být pouze zákon. Pramenem trestního práva procesního jsou podle čl. 10 Ústavy ČR také vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána. Aby se staly pramenem vnitrostátního práva, je nezbytná jejich transformace do trestního řádu. Stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, např. dává-li subjektům trestního řízení více práv než trestní řád, použije se mezinárodní smlouva.

Prameny trestního práva procesního upravují nejen postup orgánů činných v trestním řízení a dalších osob na něm zúčastněných při zjišťování trestných činů a jejich pachatelů, při rozhodování o nich, ale také výkon trestů a ochranných opatření, výkon některých zajišťovacích úkonů a organizaci a pravomoci některých subjektů trestního řízení.

Pramenem ve výše uvedeném smyslu jsou

- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (Trestní řád)
- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- Amnestijní rozhodnutí prezidenta republiky
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
- Zákon č. 36/1993 Sb., o znalcích a tlumočnících
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii
- Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence
- Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby
- Zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení
- Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením
- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu
- Ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána

3. Obory související s trestním právem procesním

Vztah k jiným odvětvím práva

- a) trestní právo hmotné, tvoří s trestním právem procesním jednotu, viz základní zásada stíhání jen ze zákonných důvodů,
- b) ústavní právo, stanoví limity trestního bezpráví a hranice možných zásahů do svobod a práv občanů,
- c) správní právo, stanoví hranice správního bezpráví, na které v některých případech navazuje bezpráví trestní, např. přestupky proti majetku, (§ 50 odst. 1 zák. č. 200/1990 Sb. o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů) a trestné činy krádež (§ 205), zpronevěra (§ 206), podvod (§ 209) nebo poškozením cizí věci (§ 228) aj.
- d) mezinárodní právo (čl. 10 Ústavy ČR).

Související obory

- a) kriminalistika, (kriminalistická technika, taktika a metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů)
- b) kriminologie, (věda o kriminalitě, jejích příčinách, výskytu, projevech a pachatelích trestných činů, o výkonu sankcí a jejich účincích, o obětech trestných činů, o možnostech kontroly kriminality a její regulaci)
- c) penologie, (věda o trestech a ochranných opatřeních, jejich druzích, způsobech výkonu a zamýšlených i vedlejších účincích)
- d) viktimologie, (vědní obor, který se zabývá oběťmi trestných činů, jejich typologií a předpoklady stát se obětí trestného činu, problematikou obětí z hlediska jejich

vyrovnávání se s činem, který na nich byl spáchán a s jejich možným zapojením do procesu odhalování kriminality)

e) forenzní (soudní) disciplíny (lékařství, psychiatrie, psychologie, inženýrství aj.)

4. Působnost trestního řádu

Působnost zákona vymezuje okruh společenských vztahů, ve kterých se norma uplatňuje. Rozeznáváme působnost

- a) **časovou** (platnost a účinnost normy), úkony trestního řízení se konají vždy podle zákona (trestního řádu) účinného v době probíhajícího trestního řízení,
- b) **místní**, trestní řád je „lex fori“ (je závazný pro všechny subjekty trestního řízení na území České republiky a pro orgány činné v trestním řízení, pokud působí v zahraničí),
- c) **věcnou**, podle trestního řádu se koná řízení o všech trestných činech s výjimkami stanovenými v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestných činech právnických osob,
- d) **osobní** (exempce hmotně právní, viz trestní právo hmotné, a procesně právní), trestní řád se vztahuje na všechny osoby, které jsou na našem státním území.

5. Výklad trestně procesních zákonů

Pro výklad ustanovení trestního řádu a ustanovení dalších trestně procesních zákonů platí obecné zásady o výkladu zákonů (viz Trestní právo hmotné, výklad trestních zákonů a analogie). Výklad dělíme podle:

- a) toho, kdo zákon vykládá (subjektu výkladu),
- b) metody výkladu,
- c) poměru výkladu ke znění zákona,
- d) podle závaznosti.

Analogie - je v trestním právu procesním zpravidla přípustná. Vyloučena je např. u ustanovení, která připouštějí zásahy do občanských práv jen za určitých podmínek, např. nelze zajistit osobu pro účely trestního řízení zákazem vzdálit se z místa pobytu.

6. Prejudiciální otázky

Jsou to otázky, které nejsou vlastním předmětem probíhajícího trestního řízení, ale jejichž vyřešení je předpokladem rozhodnutí o něm.

1. Orgány činné v trestním řízení řeší samostatně:
 - a) bezvýjimečně, jde-li o posouzení viny obviněného,
 - b) jiné otázky, není-li tu o otázce pravomocné rozhodnutí soudu, nebo jiného státního orgánu.
2. Orgány činné v trestním řízení jsou zcela vázány:
 - a) rozhodnutím Nejvyššího soudu o vynětí osoby z pravomoci OČTŘ,
 - b) pravomocným rozhodnutím soudu o otázkách osobního stavu,
 - c) nálezem Ústavního soudu o rozporu zákona s ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou,
 - d) rozhodnutím Soudního dvora o předběžné otázce.

II. Stádia trestního řízení a jejich charakteristika

1. Základní pojmy

Základní pojmy vztahující se ke stádiím trestního řízení (§ 12 odst. 10 trestního řádu).

Trestní řízení je řízení podle trestního řádu,

je to zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení a dalších osob na řízení zúčastněných

- a) při odhalování trestných činů,
- b) při zjišťování jejich pachatelů,
- c) při rozhodování o nich,
- d) při výkonu rozhodnutí a
- e) při předcházení a zamezování trestné činnosti.

Trestní stíhání je úsek trestního řízení od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku, případně jiného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení ve věci samé.

Přípravné řízení úsek trestního řízení

- a) od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů před sepsáním záznamu, a nebyly-li tyto úkony provedeny,
- b) od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby nebo jiného rozhodnutí ve věci samé, anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby.

2. Stadia trestního řízení

Trestní řízení probíhá v pěti stádiích, jejichž pořadí stanoví trestní řád a která se od sebe odlišují svým charakterem a účelem. Jednotlivými stadii trestního řízení jsou

- a) přípravné řízení,
- b) předběžné projednání obžaloby,
- c) hlavní líčení,
- d) odvolací řízení a
- e) vykonávací řízení.

Stadia trestního řízení

Trestní řízení					
Trestní stíhání					
Přípravné řízení	řzení	Předběžné projednání obžaloby	Hlavní líčení	Odvolací řízení	Vykonávací řízení
prověřování	vyšetřování				

2.1 Přípravné řízení

je rozděleno do dvou fází, prověřování a vyšetřování. Do přípravného řízení obsahově patří **dozorová a rozhodovací činnost státního zástupce**.

Orgány činné v přípravném řízení

- a) **soud** § 12 odst. 1 (pouze ingerence soudu při rozhodování o některých zajišťovacích úkonech a při účasti na některých neodkladných úkonech),
- b) **státní zástupce** (§ 12 odst. 1) a

c) **policejní orgán** (§ 12 odst. 2).

Fáze přípravného řízení a jejich obsah

- a) **prověřování** (postup před zahájením trestního stíhání § 158 až 159b),
zkrácené přípravné řízení (§ 179a až 179h) je prověřováním sui generis (zvláštního druhu),
- b) **vyšetřování**
- zahájení trestního stíhání (§ 160),
 - vyšetřování (§ 161 až 170),
 - rozhodnutí v přípravném řízení (§ 171 až 173).

2.2 Řízení před soudem

Řízení před soudem probíhá ve třech samostatných stádiích

- a) v předběžném projednání obžaloby,
b) v hlavním líčení a
c) v odvolacím řízení.

2.2.1 Předběžné projednání obžaloby (§ 185 až 195) se **může** konat po přezkoumání obžaloby předsedou senátu, pokud nenařídí hlavní líčení. Je fakultativním stádiem trestního řízení a jeho **účelem** je po předběžném projednání obžaloby vydat některé z rozhodnutí uvedených v § 188 odst. 1, 2.

2.2.2 Hlavní líčení

je vyvrcholením trestního řízení, jehož **účelem je rozhodnout o vině a trestu**.

Hlavní líčení probíhá ve dvou fázích

- a) **příprava hlavního líčení**, která obsahuje
- doručení obžaloby,
 - předvolání osob při dodržení zákonných lhůt,
 - zajištění řádného průběhu hlavního líčení,
 - projednání věci bez odročení (odročení je výjimkou ze zásady bezprostřednosti),
 - rozhodnutí o možném vyloučení veřejnosti na hlavním líčení,
- b) **průběh hlavního líčení**
- kontrola přítomnosti osob,
 - přednesení obžaloby,
 - dokazování,
 - závěrečné řeči a poslední slovo,
 - rozhodnutí v hlavním líčení.

2.2.3 Odvolací řízení

je řízením o opravném prostředku, podaném proti rozsudku soudu prvního stupně. Odvolací řízení, které je fakultativní, je třeba odlišit od opravného řízení, které je řízením o podaném opravném prostředku. V tom smyslu je odvolací řízení také opravným řízením.

Opravné prostředky jsou

- a) **řádné**
- stížnost (§ 141 a násl.), která směřuje proti usnesení (lhůta k podání 3 dny),
 - odvolání (§ 245 a násl.), které směřuje proti rozsudku (lhůta k podání 8 dnů),
 - odpor (§ 314g), který směřuje proti trestnímu příkazu (lhůta k podání 8 dnů),
- b) **mimořádné**
- dovolání (§ 265a a násl.), směřuje proti vadám skutkovým i právním,
 - stížnost pro porušení zákona (§ 266 a násl.), směřuje proti vadám právním a

- obnova řízení (§ 277 a násl.), směřuje proti vadám skutkovým.

2.3 Vykonávací řízení

je posledním stadiem trestního řízení, ve kterém dochází k výkonu rozhodnutí. Účelem vykonávacího řízení je realizace obsahu rozhodnutí vydaného soudem.

III. Základní zásady trestního řízení

1. Pojem základních zásad

Základní zásady trestního řízení jsou **vůdčí právní ideje**, jimž toto postavení přiznává zákon. Jsou přímo v trestním řádu zakotveny. Jsou základem, na němž je vybudována organizace trestního řízení a úprava činnosti zejména orgánů činných v trestním řízení.

2. Význam základních zásad

Základní zásady trestního řízení

- a) jsou zárukou důsledné ochrany společnosti a práv a oprávněných zájmů právnických i fyzických osob,
- b) jsou základním vodítkem pro výklad trestního řádu,
- c) jsou východiskem legislativních prací v oboru trestního řízení,
- d) bez jejich pochopení není možná vědecká práce v oboru trestního řízení.

3. Třídění základních zásad (podle jejich převážného obsahu)

- a) Zásady obecné
 - zásada stíhání jen ze zákonných důvodů, § 2 odst. 1
 - zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů, § 2 odst. 7 a
 - zásada zajištění práva na obhajobu, § 2 odst. 13.
- b) Zásady zahájení řízení
 - zásada oficiality, § 2 odst. 4,
 - zásada legality, § 2 odst. 3 a
 - zásada obžalovací, § 2 odst. 8.
- c) Zásady dokazování
 - zásada vyhledávací, § 2 odst. 5,
 - zásada bezprostřednosti, § 2 odst. 12,
 - zásada ústnosti, § 2 odst. 11,
 - zásada presumpce nevin, § 2 odst. 2 a
 - zásada volného hodnocení důkazů, § 2 odst. 6.
- d) Zásada veřejnosti, § 2 odst. 10,
- e) Zásada materiální pravdy, § 2 odst. 5.

IV. Subjekty trestního řízení

1. Pojem subjektu trestního řízení

Subjekty trestního řízení jsou ti činitelé, kteří mají a vykonávají vlastní vliv na průběh trestního řízení, a kterým zákon k uskutečnění tohoto vlivu dává určitá procesní práva nebo ukládá určité procesní povinnosti.

Procesní postavení subjektu trestního řízení je určeno rozsahem procesních práv a povinností.

2. Druhy subjektů trestního řízení

Subjekty trestního řízení jsou:

- a) orgány činné v trestním řízení,
- b) pomocné osoby orgánů činných v trestním řízení,
- c) osoba, proti níž se trestní řízení vede,
- d) obhájce,
- e) poškozený,
- f) zúčastněná osoba,
- g) zmocněnec,
- h) osoby s tzv. samostatnými obhajovacími právy a
- i) svědci, znalci a tlumočníci, pokud uplatňují své nároky.

3. Strany trestního řízení

Mezi subjekty trestního řízení mají zvláštní postavení strany. Stranami jsou ty subjekty trestního řízení, které mohou podle zákona **před soudem** uplatňovat nebo podporovat obžalobu anebo proti obžalobě sebe nebo obviněného obhajovat (§ 12 odst. 6).

Stranou je

- a) ten, proti němuž se trestní řízení vede,
- b) poškozený,
- c) zúčastněná osoba a
- d) státní zástupce.

Strana obžaloby	Strana obhajoby
Státní zástupce	Osoba, proti níž se trestní řízení vede
Poškozený	Zúčastněná osoby
Oznamovatel	Osoby se samostatnými obhajovacími právy

Mají pouze postavení strany

4. Orgány činné v trestním řízení

Orgány činnými v trestním řízení se rozumějí podle § 12 odst. 1 soud, státní zástupce a policejní orgán.

Soudy

Podle čl. 91 Ústavy a § 8 zákona o soudech a soudcích tvoří soustavu soudů Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní, krajské a okresní soudy.

Státní zastupitelství

tvoří soustavu úřadů státu, určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu ve věcech svěřených zákonem do působnosti státního zastupitelství, viz § 1 odst. 1 zák. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

Policejní orgán (§ 12 odst. 2)

Policejními orgány se rozumějí útvary Policie České republiky a Generální inspekce bezpečnostních sborů v řízení o trestných činech příslušníků Policie České republiky, Vězeňské služby České republiky, celníků anebo zaměstnanců České republiky zařazených k výkonu práce v těchto složkách.

Pověřené orgány Vězeňské služby České republiky v řízení o trestných činech osob ve vazbě, výkonu TOS a zabezpečovací detenci.

Pověřené celní orgány v řízení o trestných činech spáchaných porušením celních předpisů a předpisů o dovozu, vývozu nebo průvozu zboží, a to i v případech, kdy se jedná o trestné činy příslušníků ozbrojených sil nebo bezpečnostních sborů a služeb, a dále porušením právních předpisů při umístění a pořízení zboží v členských státech Evropských společenství, je-li toto zboží dopravováno přes státní hranice České republiky, a v případech porušení předpisů daňových, jsou-li celní orgány správcem daně podle zvláštních právních předpisů.

Pověřené orgány Vojenské policie, Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace, Vojenského zpravodajství a Generální inspekce bezpečnostních sborů o trestných činech příslušníků těchto složek.

5. Osoba, proti které se trestní řízení vede

Osoba, proti které se trestní řízení vede, je podle narůstajícího podezření označována těmito pojmy

- a) podezřelý, § 76, 179b odst. 2, 3,
- b) obviněný, § 12 odst. 6, 7, § 32, 160 odst. 1,
- c) obžalovaný, § 12 odst. 8 a
- d) odsouzený, § 12 odst. 9.

Práva obviněného se zaměřením na ta, která jsou realizována v přípravném řízení, § 33, 61, 65, 91, 92, 93, 164 odst. 3, § 166, 167.

Povinnosti obviněného, zejm. v přípravném řízení, § 67, 69, 75, 90, 116.

Právo na obhajobu a možnosti jeho realizace

- a) základní zásada zajištění práva na obhajobu, § 2 odst. 13,
- b) obhajoba materiální, § 33 odst. 1, 2,
- c) obhajoba formální, § 33 odst. 1, § 35,
- d) osoby se samostatnými obhajovacími právy

6. Obhájce v trestním řízení a jeho procesní postavení

Obhájcem v trestním řízení může být jen advokát¹¹.

Práva a povinnosti obhájce jsou uvedena v § 41.

7. Poškozený (§ 43 až 49)

Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil, má právo

¹¹ Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

- a) činit návrhy na doplnění dokazování,
- b) nahlížet do spisů,
- c) zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a
- d) před skončením řízení se k věci vyjádřit.

Ten, kdo má podle zákona nárok na náhradu škody, jež mu byla způsobena trestným činem, je oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost tuto škodu nahradit.

Poškozený je **obětí trestného činu**¹². Tento zákon upravuje

- a) práva obětí trestných činů,
- b) poskytování peněžité pomoci obětím trestných činů státem a
- c) vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětím trestných činů.

8. Zúčastněná osoba (§ 42)

Zúčastněnou osobou je ten, jehož věc nebo jiná majetková hodnota byla zabráná¹³ nebo podle návrhu má být zabráná.

Soud může rozhodnout, že se zabírá věc nebo jiná majetková hodnota, na kterou by se mohl vztahovat trest propadnutí věci (§ 70 trestního zákoníku).

9. Zmocněnec (§ 50 až 51a)

Zúčastněná osoba a poškozený se mohou dát zastupovat zmocněncem.

Zmocněncem může být jen osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena.

Zmocněnec je oprávněn činit

- a) návrhy,
- b) podávat za ně žádosti a opravné prostředky a
- c) zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit zúčastněná osoba nebo poškozený.

10. Osoby se samostatnými obhajovacími právy¹⁴

Obhajovací práva těchto osob jsou

- a) v možnosti zvolit obviněnému obhájce (§ 37 odst. 1)
- b) v možnosti podávat za obviněného opravné prostředky (§ 247 odst. 2, § 142 odst. 2, § 280 odst. 3, § 314g odst. 1, § 72 zák. č. 218/2003 Sb.)

11. Svědci, znalci a tlumočníci

jsou subjekty trestního řízení jen tehdy, pokud uplatňují svůj nárok na svědečné (§ 104), znalečné a tlumočné (§ 17 až 19 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících ve znění pozdějších předpisů, § 16 až 23 vyhlášky č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů).

¹² Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů.

¹³ Zabrání věci je ochranným opatřením, viz § 101 trestního zákoníku.

¹⁴ Osobami se samostatnými obhajovacími právy jsou příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh. V řízení proti mladistvému je takovou osobou orgán sociálně právní ochrany dětí (viz zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a zúčastněná osoba, která může obviněnému pouze zvolit obhájce.

V. Zajištění osob¹⁵, věcí¹⁶ a jiných majetkových hodnot¹⁷

1. Zajišťovací úkony a předběžná opatření

Úkony směřující k zajištění osob, věcí a jiných majetkových hodnot pro účely trestního řízení jsou závažnými zásahy do práv a svobod zaručených Ústavou a mezinárodními smlouvami¹⁸ a jsou přípustné jen tehdy, jsou-li pro jejich výkon dány zákonné důvody a podmínky.

1.1 Úkony směřujícími k zajištění osob jsou

- a) vazba, § 67,
- b) příkaz k zatčení, § 69 a
- c) zadržení
 - obviněného, § 75,
 - osoby podezřelé, § 76.

1.2 Úkony směřující k zajištění věci a jiné majetkové hodnoty jsou

- a) vydání a odnětí věci, zajištění peněžních prostředků na účtu, zaknihovaných cenných papírů, nemovitosti a jiné majetkové hodnoty, § 78 až 79f
- b) domovní a osobní prohlídka, prohlídka jiných prostor a pozemků, § 82 až 85c
- c) zadržení a otevření zásilek, jejich záměna a sledování, 86 až 87c
- d) odposlech a záznam telekomunikačního provozu, § 88, 88a

Uvedené úkony jsou úkony, které slouží nejen k zajištění věcí, ale také k zajištění informací důležitých pro trestní řízení.

1.3 Předběžná opatření

Ize uložit pouze obviněnému a svojí povahou nahrazují vazbu. Také důvody pro jejich uložení (§ 88b) jsou shodné s vazebními důvody. Předběžnými opatřeními jsou (§ 88c)

- a) zákaz styku s určitými osobami,
- b) zákaz vstupu do obydlí
- c) zákaz návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami
- d) zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě

¹⁵ Osoba je fyzická nebo právnická. Každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jejich ochrany. Viz § 18, 19 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶ Věc v právním smyslu je vše, co je rozdílné od osoby a slouží k potřebě lidí, viz § 489 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁷ Souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek. Jméno osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů, viz § 495 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁸ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, čl. 7, 8, 10, 12-16.
Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.

- e) zákaz vycestování do zahraničí
- f) zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti
- g) zákaz užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky
- h) zákaz her a sázek
- i) zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti.

2. Rozdělení úkonů sloužících k zajištění věci

Věci důležité pro trestní řízení

- a) předmět, který může být věcným důkazem, § 112 odst. 1.
- b) listina, která může být listinným důkazem, § 112 odst. 2.
- c) věci nebo jiné majetkové hodnoty, na které by se mohl vztahovat trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, (§ 70, 71 trestního zákona nebo ochranné opatření zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty, § 101 trestního zákona).

Úkony, které slouží k zajištění věci lze rozdělit do několika skupin.

a) vydání a odnětí věci a obdobné úkony

- povinnost k vydání věci, § 78,
- odnětí věci, § 79,
- zajištění peněžních prostředků na účtu u banky, § 79a, 79b,
- zajištění zaknihovaných cenných papírů, 79c,
- zajištění nemovitostí, § 79d,
- zajištění jiné majetkové hodnoty, § 79e,
- zajištění náhradní hodnoty, § 79f.

b) prohlídky a vstup do obydlí

- domovní prohlídka, § 82 odst. 1, § 83,
- prohlídka jiných prostor a pozemků, § 82 odst. 2, § 83a,
- osobní prohlídka, § 82 odst. 3, 4, § 83b,
- vstup do obydlí, jiných prostor a na pozemek, § 83c,
- provádění důkazu v bytě, obydlí, jiných prostorách a na pozemku, § 85c.

c) zajištění zásilek

- zadržetí zásilky, § 86 odst. 1,
- pozdržení zásilky, § 86 odst. 2,
- otevření zásilky, § 87,
- záměna zásilky, § 87a,
- sledovaná zásilka, § 87b.

d) odposlech a záznam telekomunikačního provozu

- odposlech a záznam telekomunikačního provozu, § 88,
- zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu, § 88a.

VI. Dokazování v trestním řízení

1. Pojem a obsah dokazování

Dokazování je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení a dalších osob na řízení zúčastněných při vyhledávání, zajišťování, provádění a hodnocení důkazů v trestním řízení.

Obsahem dokazování je opatřit dostatek informací pro rozhodnutí ve věci samé. Dokazování probíhá v několika fázích

- a) vyhledání důkazu,
- b) provedení důkazu,
- c) prověření důkazu a
- d) hodnocení důkazu.

2. Základní pojmy dokazování

Předmětem důkazu je skutečnost, která má být zjištěna a je důležitá pro trestní řízení.

Pramenem důkazu je osoba nebo věc, která je nositelem informace důležité pro trestní řízení.

Důkaz je poznatek o předmětu důkazu získaný prostřednictvím důkazního prostředku.

Důkazní prostředek slouží k zajištění důkazu v procesní formě.

Důkazní právo není samostatným odvětvím práva, ale souhrnem trestně procesních norem¹⁹, upravujících dokazování v trestním řízení.

3. Předmět a rozsah dokazování

Předmětem dokazování (§ 89 odst. 1) jsou skutečnosti, které

- a) jsou důležité pro rozhodnutí ve věci samé (hmotně právní),
- b) jsou důležité pro postup v trestním řízení (procesně právní),
- c) jsou důležité pro uplatnění nároku na náhradu škody,
- d) vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.

Rosah dokazování je dán množstvím důkazů, které je třeba opatřit pro zjištění skutkového stavu věci a pro rozhodnutí o vině a trestu za spáchaný skutek.

4. Třídění důkazů

Důkazy lze kategorizovat podle

- a) vztahu k předmětu obvinění
 - usvědčující,
 - ospravedlňující,
- b) vztahu pramene důkazu k dokazované skutečnosti
 - původní,
 - odvozené,
- c) vztahu důkazu k dokazované skutečnosti
 - přímé,
 - nepřímé.

¹⁹ Trestně procesní normy upravující dokazování v trestním řízení jsou obsaženy v trestním řádu, v zákoně o trestní odpovědnosti mládeže a v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Obdobně občanský soudní řád upravuje dokazování v občanskoprávním řízení.

Trestní řád uvádí důkazní prostředky demonstrativně, arg. § 89 odst. 2.

5. Výslech osoby, proti které se trestní řízení vede § 90 až 95

Osoba, proti které se trestní řízení vede, je podle narůstajícího podezření označována jako

- a) podezřelý (§ 76 a 179b odst. 2, 3),
- b) obviněný (§ 32),
- c) obžalovaný (§ 12 odst. 8),
- d) odsouzený (§ 12 odst. 9).

Pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného, rozumí se obviněným též obžalovaný a odsouzený (§ 12 odst. 7).

6. Výslech svědka § 97 až 104

Svědek je osoba, kterou orgány činné v trestním řízení vyzvaly, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, které sama vnímala svými smysly, tedy viděla, slyšela atd., nebo se o nich dověděla od třetí osoby.

7. Některé zvláštní způsoby dokazování

- a) **Konfrontace**, § 104a
- b) **Rekognice**, § 104b
- c) **Vyšetřovací pokus**, § 104c
- d) **Rekonstrukce**, § 104d
- e) **Prověrka na místě**, § 104e

8. Odborné vyjádření, § 105

Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Při vyžadování odborného vyjádření zvaží, zda osoba, od níž odborné vyjádření vyžaduje, s ohledem na svůj poměr k obviněnému, jiným osobám zúčastněným na trestním řízení nebo poměr k věci není podjatá. O odborné vyjádření lze požádat i osobu, která je zapsána v seznamu znalců, a fyzickou nebo právnickou osobu, která má potřebné odborné předpoklady.

Odborná vyjádření se vyžadují zpravidla ve skutkově jednoduchých věcech. Osobě, od které orgán činný v trestním řízení vyžaduje odborné vyjádření, pokud je to k podání odborného vyjádření nutné, lze poskytnout potřebné informace z trestního spisu, případně jí umožnit účast při úkonu trestního řízení.

9. Znalecký posudek § 105 až 111

Přibrání znalce

Jestliže pro složitost posuzované otázky není odborné vyjádření postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce. Při výběru osoby, která má být jako znalec přibrána, přihlíží k důvodům, pro které podle zvláštního zákona²⁰ je znalec z podání znaleckého posudku vyloučen. Znalec musí být poučen o významu znaleckého posudku z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi a vědomě nepravdivého znaleckého posudku²¹.

²⁰ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících ve znění pozdějších předpisů.

²¹ Viz § 346 trestního zákoníku ve znění pozdějších předpisů.

Proti osobě znalce lze vznést námitky z důvodů stanovených zvláštním zákonem²². Námitky lze vznést také proti odbornému zaměření znalce nebo proti formulaci otázek položených znalci. Jestliže jde o objasnění skutečnosti zvláště důležité, je třeba přibrat znalce dva. Dva znalce je třeba přibrat vždy, jde-li o prohlídku a pitvu mrtvoly.

10. Věcné a listinné důkazy, § 112

odst. 1

„Věcnými důkazy jsou předměty, kterými nebo na kterých byl trestný čin spáchán, jiné předměty, které prokazují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost a mohou být prostředkem k odhalení a zjištění trestného činu a jeho pachatele, jakož i stopy trestného činu.“

odst. 2

„Listinnými důkazy jsou listiny, které svým obsahem prokazují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost vztahující se k trestnému činu nebo k obviněnému.“

Trestní řád označuje věci a listiny za důkazy, i když se v řadě případů stávají důkazem zpravidla až po znaleckém zkoumání. U věcí je třeba zkoumat jejich materiální povahu, u listin je pro trestní řízení významný jejich obsah. Proto listinu můžeme posuzovat jako věcný i listinný důkaz. Je možné zkoumat papír či jiný nosič písemného projevu jako věc, její stáří, původnost apod., a obsah písemnosti z hlediska použití výrazových prostředků, stavby vět atd.

11. Ohledání, § 113 až 118

Podstata ohledání je vyjádřena v § 113. Ohledání se koná, mají-li být přímým pozorováním objasněny skutečnosti důležité pro trestní řízení. K ohledání se zpravidla přibere znalec. O ohledání musí být sepsán protokol, který obsahuje mimo obecných náležitostí (§ 55 odst. 1) úplný a věrný obraz předmětu ohledání. K protokolu o ohledání se přikládají fotografie, náčrtky a jiné pomůcky. Předmětem ohledání může být člověk nebo věc.

Nejčastějším ohledáním je ohledání místa činu, při kterém lze nalézt další důkazy (věci, listiny). Zvláštními druhy ohledání jsou prohlídka těla a jiné podobné úkony (nezaměňovat s osobní prohlídkou), prohlídka a pitva mrtvoly a její exhumace a vyšetření duševního stavu.

²² Tamtéž.